

A Hideg Démon domesztikálása

(„Nem mintha...” – Duchamp szava)

Művészetek ma: Duchamp és Wittgenstein között. Hihetnénk. De a filozófia? Elemien a történetfilozófiák és az egzisztenciálfilozófiák erőterektől közel, távol. *Miklós Tamás Hideg démon* című tanulmánykötete (Kísérletek a tudás domesztikálására. Kalligram, 2011. kb. 450 oldal) várva várt ünnepe elmenk eleven szakirodalmának. Magam messzemenőkig csupán amatőr magángondolkodóként, szakismeretekkel felvértezten,

is érzem, hogy valami egészen nagy dologról van szó e könyv tényével, fontos mindenféléről e kötet által. A fűszöveg „otthonülő katasztrófaturistákról” beszél, nem röstellem, ha rám is értődik. Íróasztalaink alatt világok omlanak be, ezt is vállalom, és idegenjei lettünk egy(-két) világnak. Duchamp és Wittgenstein: nem túl könnyen dobálózunk-e a nevekkel? Camus *Idegen*-regényének főalakja, vagy az egész *Bukás*-könyv ugyanúgy vetekszik Husserl és társai egzisztenciálfilozófiájának nagyságával és érvényével, ahogy Wittl urunk poszt-pszitívizmusa (de mennyire poszt!) az aforizmatikusan kifejezhető világszemlélettel. (Melynek, számos lemondás, akár a forma szerinti, irodalomtól való félrehajlás árán is, kényszerű gyakorlója vagyok.) A Miklós Tamás által felrajzolt nagyon nagy ív elemi tényei: Kant, Nietzsche és a klasszikus régiek (óhatatlan), és aktív szereplői-színészei a nálunk még jócskán megismerendő (kedvencem) Odo Marquard, akit megtagadás-megtagadóként kellene szemlélnünk, és ha Walter Benjamin történelemfilozófiájához van is némi harangszónyi ismeretünk, Hegelnél már mellbevágó kérdés zökkenti ki (ó, üdv, nem kárhozat!) a „miért... történelemfilozófiát” evidenciáját. A fenségesről Schiller örven látjuk a „zűrzavar képei”-nek antihomogenitását (mivel? hol az ív, melytől elhajlik kikerülődsis gondolkodásunk? vagy épp ez az ív, mely nem a semmi ágán ül, hanem az általam kedvelt örökkévalóság ily figurációján: fore/ver – tehát elemi hiányjel van jelen?

„Sem Isten – sem mérték”, e tanulmányban Hans Peter Duerr nagymesterről van szó, „akit elvitt az ördög, de visszajött”. Hogyan? Velejég a kérdések sora mind. A Démon, mint a tudás foglalata, az ördög, mint a mefisztói... de nem csupán az! Kantnál mit

MIKLÓS TAMÁS
HIDEG
DÉMON
KÍSÉRLETEK A TUDÁS
DOMESZTIKÁLÁSÁRA

fed a „filozófus számára nincs más kiút”? Honnan, hová? Elfogadhatatlanság és nélkülözhetetlenség jellemzi (na tessék!) a történelemfilozófiát, kedvünk szerinti dolog. Id. múltkori próbálkozásvázlatomat Adornóckról, itt. A sorjázott cikkek fele kb. megjelent már, na és, itt össze van szedve társakkal, melyek nem jelentek meg.

Hideg pokol, jut eszembe egy kegyetlen „katolikus” (?)

regényíró (Julien Green) könyvcíme. Jó, Gogol köpenyc, akár az ördög. (Az ördög fogalma. De a „Valakit elvisz az ördög” a romantika magyar nagyprózai televényéig „lábalható be”. Hol tartunk?) Domesztikálható-e eleve a tudás? Megtudjuk a könyv illetékes fejezetéből. Miképp lehet (s mely?) megtagadást megtagadni? Ahogy a filozófia „eredetileg” a teológia szolgálólányának nem éppen kulcsfontosságú pozíciójában ténykedett (feszített vagy lazult), mára fordultak egyet a dolgok. Mentőangyalszerepbe került? De a racionalitás támadható, mégis védendő pozíciói ebben hogy állnak? Aki a könyvet a 401. oldalnál nyitja ki, elkapja a többletízgalom. Feyerabend útja a tudománytól a tudományfilozófiáig vezetett, s onnan a krimikig. Duerr útja a tudományfilozófiától a tudományig... itt meg kell állnunk. Magukat a könyvbéli fogalmakat kell alaposabban faggatóra venni. Mit hogyan is értsünk? Miféle tudást kell domesztikálnunk? Mire? Mivé? És akkor? Ennek sokprizmájú vetületkészítése zajlik a gondolkodói teljesítményben. Miklós Tamás ihletett, de kicsit hümmögve racionalis *regényében* is. Mert ezek a fejezetek önálló szépiroi művé állnak össze. Racionalitás és (a)moralitás, vita és evidencia szükségessége... erőszak és emberboldogítás... és végül (nekem) mindig Marquard. Akinél „igazság” és „történelem” egy apokaliptikus beszédmód (mód!) fogalmi, s az apokaliptikus gondolkodásmód (világjelenünké?) nem egyszerűen megmutatja a látható, a közvetlenül adott valóság „mögöttijét”, hanem... Izgulj, olvasó, keresd meg (a 310. oldaltól, ahol a „Csak a féligazság igaz” mottó nyitja a dolgokat). Igen, még nem kezdtem hozzá e kötet gyarló feldolgozásához, a számomra irodalom helyett – és irodalomként, így – egyedül érvényes félaforizmatikus módomon ef-

félüket jegyeztem fel: „Gondviselés? Vaksors? Míndkettő, de úgy egyik se, hogy a kettő közötti.” Olyan könyvet jó olvasgatni (plusz ha a kötet szemnek-kéznek is ily gyönyörűséges, betűtípusig, éljen Miklós Tamás szenvedélye e küllemek iránt!), amelyek nem csupán ihletnek, de ráébresztenek: sok mindent anticipáltunk már későbbi citálások számára. Természetes, hogy ha kedvencem Odo Marquard, nem zárhatom lelkes ajánlástomat másképp mint a mákszemnyi megfontolással (a magaméval)... választanom kell, a legvadabbat akarom... igen, tehát hogy egyrészt: „Csak egyetlen dolgot nem érdemes elmondani senkinek, hogy semmit nem érdemes elmondani senkinek”. De így nem létezne racionális filozófia stb. csak Salinger zsengezszeni Glass-gyerekei. Hogyan mégis? Megtoldom, a kötet tiszteletére, hódolattal a Szerzőnek: „Minden megnyert idő (a már múlt) elvesztése egy darab további időnek (a jövőnek).”

És: „Minden megélt nap, minden elfogadhatóan megélt, egy nappal több – abból, ami egy nappal így kevesebb.” S nem a kikerülhetetlen „végzet” (történelmet és filozófiát félreszópró egzisztencialista ténye itt) a szerintem fontos, hanem a racionalitás(om). A szorzat egyenlő. A filozófia és a történelem mindig oda jut, egy-a-hang: hogy megszületésünket nem tudtuk megakadályozni, és akkor magunkra vessünk.

Magunkra? Racionális ez? Megtagadható? Történelemfilozófiai és esztétikai foglatosságokkal fedjük el az előttünk tátongó szakadékot. Pascal jutott volna eszembe? Domesztikálás-e ez az eltakarás? Miklós Tamás könyve (ha Szerző az én – szegény, szerény, biztos jelentéktelen egzisztencializmusommal épp nincs is osztozása) a filozófiai gondolkodás (történelmi becsületét is ápolva) semmit nem takar el. Körkörösén feltár. A csavar itt is mindig fordult egyet.

Vagy felet, ha Odo urunkat elfogadjuk idézetével.

Tandori Dezső

